

Stručni rad

**UČINKOVITOST KORIŠTENJA ALTERNATIVNE KOMUNIKACIJE
U DJECE S RAZVOJNIM POREMEĆAJIMA**

Andreja Zagoršek

Osnovna šola dr. Ljudevita Pivka Ptuj

Sažetak

Ljudska komunikacija složena je aktivnost koja zahtijeva uključivanje jezičnih, kognitivnih i motoričkih vještina. Komunikacija je temeljno ljudsko pravo, zbog iznimne važnosti komunikacije u oblikovanju društva. Razvoj komunikacije započinje u prvoj godini života, kada odrasli i djeca stvaraju međusobnu interakciju i tako grade brojna i bogata iskustva koja značajno utječu na razvoj jezika i govora. Osobe s poteškoćama u razvoju često imaju najveće poteškoće na području govora. Ovo područje je nerazvijeno ili komunikacija nije prisutna. Opisat ću kako se može odvijati nastava s osobama u poteškoćama u razvoju, tamo gdje verbalna komunikacija nije prisutna.

Ključne riječi: komunikacija, osobe sa poteškoćama, razvoj, škola, pomagala.

1. Uvod

Suština komunikacije je sposobnost prenošenja svojih želja, misli i osjećaja drugima i otkrivanje onoga što drugi žele, misle i osjećaju. Ljudi komuniciraju kako bi utjecali na druge u svom okruženju.

Izražavanje odluke ili izbora, zahtijevanje ili odbijanje nečega i privlačenje pažnje odrasle osobe temeljni su ciljevi komunikacije, koje nazivamo i svrhom komunikacije. Ako je dijete u tome uspješno, ima svojevrsnu kontrolu nad onim što se događa u okolini. Kad u tome nije uspješno, rezultira ometajućim ponašanjem s istom komunikacijskom svrhom. Djeca koja imaju poteškoće u verbalnoj komunikaciji obično izražavaju svoje namjere neverbalno, ponašanjima koja ponekad mogu biti izrazito remetilačka ili čak učinkovitija od verbalnog govora. Budući da dijete s razvojnim poremećajem nije u stanju verbalno komunicirati, često se javlja ometajuće ponašanje, jer ono ne može izraziti svoje potrebe, osjećaje i želje kao dijete bez poteškoća u govoru i verbalnom izražavanju. Djeca s poteškoćama u komunikaciji pohađaju logopedске tretmane radi poboljšanja izražavanja govora. Govorne terapije mogu biti dugotrajne i donijeti brojne izazove. Unatoč intenzivnoj terapiji, mnoga djeca ne razvijaju govor, pa se profesionalci često odlučuju na različite alternativne načine komunikacije [1].

2. Alternativna i podržavajuća komunikacija

Alternativna i podržavajuća komunikacija skup je pomagala i strategija koje koristimo za dopunu, zamjenu ili povećanje naše sposobnosti za razvoj komunikacije. Pojedinač ih koristi za prevladavanje svakodnevnih komunikacijskih izazova.

Alternativna i podržavajuća komunikacija dijeli se na:

- Strategije bez pomagala; upotreba gesta, mimike lica, kretnje i jezik znakova (slika 1).

Slika 1: kretnje

- Strategija s pomagalima:

- I.) Grafička komunikacijska pomagala poput slika, taktilnih i slikovnih simbola (slika 2).
- II.) Jednostavni komunikatori (slika 3).
- III.) Računalni komunikatori sa sintetičkim govorom.

Slika 2: Grafička komunikacijska pomagala-slikovni simboli

Slika 3:<https://siol.net>; jednostavni komunikator

Kada je riječ o djeci s poteškoćama u razvoju, bilo da se radi o teškim govorno-jezičnim poremećajima, autističnoj djeci, djeci s Downovim sindromom, mentalnim poremećajima (blaga, umjerena, teža i teška mentalna oštećenja), moramo se pobrinuti za primjenu metoda koje su prikladne i učinkovite. Pritom moramo uzeti u obzir čimbenike povezane s djetetom (faktori su: obitelj, vrtić, škola itd.) I razmisliti hoćemo li postići sav željeni cilj uzimajući u obzir sve te čimbenike. Taj cilj je poboljšanje komunikacije. Poboljšanje komunikacije posljedično dovodi do smanjenja odstupanja u ponašanju, a kod djece do promicanja verbalnog govora. Istodobno, naravno, potičemo razvoj mišljenja i gradimo jezik [2].

U mom razredu ima učenika s različitim poremećajima (autizam, Downov sindrom, teški govorno-jezični poremećaj i poremećaj mentalnog razvoja). Vrlo raznolik spektar, što znači da učenici imaju različite sposobnosti i nedostatke. Svima im je zajedničko jedno, a to je komunikacija. Komunikacija je knja, neverbalna. Ne postoji verbalna komunikacija, pa se koristimo podržavajućom i alternativnom komunikacijom. Puno koristimo geste, a još više sličice i simbole. U početku se pojavilo puno remetilačkog ponašanja jer su učenici doživljavali probleme jer se nisu mogli verbalno izraziti. Poznato je da djeca koja se ne mogu verbalno izraziti, svoje namjere obično izražavaju neverbalno, ponašanjem, ponekad je to ponašanje krajnje ometajuće. Ako želimo uspješno eliminirati ili promijeniti djetetovo ometajuće ponašanje, to ponašanje moramo promatrati i kao sredstvo komunikacije s nekom svrhom. Ako samo želimo eliminirati određeno ponašanje, sprječavamo dijete da izrazi željenu namjeru. Učinkovitije je ako prepoznamo

djetetovu komunikacijsku svrhu i istodobno podučimo kako isti cilj postići drugačije, prihvatljivijim ponašanjem.

Stoga je podržavajuća i alternativna komunikacija također sredstvo za promjenu ometajućeg ponašanja. Istodobno nam daje uvid u značenje i svrhu komunikacije i govora. Roditelji željno očekuju da dijete počne razgovarati. Posebno se roditelji djece s autizmom mogu suočiti s dodatnim problemom kada ih dijete koje je inače savladalo mnoge riječi ne koristi suvislo, npr. ne koristi ih za izražavanje zahtjeva za predmetom, ali može jednostavno imenovati predmete ili ponoviti riječ, iako ih ne koristi samostalno. Takav je primjer moj učenik, jer on može ponoviti riječ, ali je ne zna smisljeno upotrijebiti, (na primjer, na pitanje kakvo je vrijeme? kiši li ili sunce sja?), kod učenika s Downovim sindromom prisutne su geste tako da on pokazuje na predmete, ispušta zvukove i ne može izgovoriti riječi. Uzrok leži u njegovoj slaboj motoričkoj sposobnosti pričanja. Plač kao sredstvo komunikacije često se javlja kod učenika s poremećajem mentalnog razvoja. Ne mogavši drugačije reći, naučio je privlačiti pažnju plakanjem i tako izraziti zahtjev za predmetom. Različita djeca s različitim sredstvima komunikacije. Svima im je zajedničko da na svoj način privuku pažnju odrasle osobe i na svoj način izraze potražnju za predmetom, za emocijama, željama, potrebama i tako dalje.

Opisat ću konkretan primjer na nastavi. Učenik X pokazuje igračku koju ne može dohvatiti, istovremeno oglašavajući se kako bi privukao pažnju učiteljice. Stoga je učenik X jasno izrazio svoju namjeru pokazujući i oglašavajući se. Učenik Y, koji ne može govoriti ili izraziti svoj zahtjev s kretanjima, kontaktom očima i oglašavanjem, svoj je zahtjev za igračkom izrazio plačući, lupajući po ormariću na kojem je igračka. Kad učenik plače, učitelj pretpostavlja da nešto želi, ali ne zna što. Posljedično tome obraća pažnju na njega. U ovom je slučaju njegovo sredstvo komunikacije učinkovito, ali ometajuće. Treći učenik, koji već koristi alternativnu komunikaciju, izražava svoj zahtjev tražeći sliku u mapi, prilazeći učiteljici i dajući joj sliku kojom će izraziti svoj zahtjev (igračku).

Podržavajući i alternativni oblik komunikacije obuhvaća procese i postupke, odnosno čitav sustav komunikacije kojeg podučavamo u djetetovom prirodnom okruženju (u školi i kod kuće). Za svu djecu koja imaju opsežne komunikacijske probleme, potrebno je uvesti ove oblike što ranije u njihov razvoj, kako bi im se pružilo što više prilika da nauče komunicirati i postignu odgovarajuću kontrolu u svom okruženju. Razvijanje komunikacije kod osoba s razvojnim poteškoćama također je važno zbog njihove sposobnosti sudjelovanja u donošenju odluka u svakodnevnim i stvarnim okolnostima, ne samo u vrijeme školovanja, već i u odrasloj dobi. Problemi u komunikaciji kod osoba s mentalnim retardacijama povezani su s različitim oblicima ometajućeg ponašanja, poput agresije, samoagresije, nemira, pasivnosti [1].

Ponekad se kod djece razvije naučena bespomoćnost kada čak ni ne pokušavaju izraziti svoje namjere jer su već dugo imala ponavljajuća iskustva da ih drugi nisu razumjeli i tako nisu mogli utjecati na ono što se događa u okolini. Važno je da učenici steknu pozitivno iskustvo utjecaja na druge tijekom procesa učenja.

Najmanje 70% djece s posebnim potrebama ima poremećaje komunikacije. Zbog toga je utoliko važnije biti svjestan pozitivne upotrebe alternativne i podržavajuće komunikacije. S njima možemo podržati djetetovu komunikaciju koja sugovornicima nije dovoljno razumljiva ili verbalni govor kojeg dijete nije razvilo možemo zamijeniti alternativnim oblikom komunikacije [3].

3. Zaključak

Stručnjaci ističu potrebu za točnom procjenom vještina pojedinca, što dovodi do izbora najučinkovitijeg načina alternativne komunikacije. Moraju se uzeti u obzir motoričke vještine, vještine oponašanja, prepoznavanje simbola i vizualna percepcija. Sve je to potrebno za uspješno korištenje različitih sustava alternativne i komplementarne komunikacije kod učenika.

Moramo biti svjesni da je učenje alternativne komunikacije postupni, dugotrajni i cjeloživotni proces koji se odvija u različitim životnim okruženjima i s različitim komunikacijskim partnerima.

Korištenje alternativne komunikacije ne koči razvoj govora, ali potiče razvoj govorno-jezične komunikacije. To djetetu omogućuje veći stupanj neovisnosti, veću uključenost i bolju kvalitetu života.

Stručnjaci, posebno učitelji koji rade s učenicima s oštećenjima govora, trebali bi, zajedno s roditeljima, zatražiti odgovarajuće programe i uvjete za odgoj i obrazovanje tih učenika. Rano liječenje djece s govornim problemima trebalo bi biti presudno. Pristup potpornoj i alternativnoj komunikaciji trebao bi biti dostupan u svim fazama života. Međutim, u Sloveniji je situacija takva da je alternativna komunikacija uključena u svakodnevno podučavanje djece prema spremnosti i znanju učitelja u određenim obrazovnim institucijama.

4. Popis literature

[1.] Dr. D. Jurišić B. (2012). Podporna in nadomestna komunikacija je za nekatere med nami edina možnost. Naš zbornik. 45, 2: 3-15.

[2.] Jelenc N., Korošec B. (2020). Učinkovitost uporabe komunikacije z izmenjavo slik (PECS) kot strategije nadomestne in dopolnilne komunikacije pri otrocih z motnjami v razvoju. Ljubljana: Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije- Soča.

[3.] PECS – Picture Exchange Communication. URL: <http://www.pecs.com> (20. 3. 2021.)